

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
підприємництва і торгівлі
Протокол № 2 від 01.09.2023 р.

Каріна НЕМАШКАЛО

**КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 076 «Підприємництво та торгівля»
Освітній рівень перший (бакалаврський)
Освітня програма «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Статус дисципліни обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання українська

Розробник:
к.е.н., доцент

Аліна ЛИТВИНЕНКО

Завідувач кафедри
підприємництва і торгівлі

Марина САЛУН

Гарант програми

Аліна ЛИТВИНЕНКО

Харків
2023

ВСТУП

Формування критичного мислення підприємця є одним з найважливіших завдань сучасної освіти. Воно починалось як перехід від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення. Критичне мислення є дієвим способом виховання демократичного менталітету громадян. Розвинуте логічне мислення є одним з ознак сучасної освіченої людини. Здатність чітко мислити, швидко приймати правильне рішення на підставі аналізу ситуації, що склалася забезпечує людині затребуваність й успішність у професійній діяльності. Наприклад, вміння використовувати весь арсенал логічних знань і способів переконання знадобиться в професійній діяльності. Критично мисляча людина має ясно уявляти структуру власної аргументації. А її міркування, суттєві для конкретного дослідження, мають бути доступними для аудиторії. Проте критерії не можуть бути абсолютизованими, у процесі критичного мислення вони піддаються сумніву, зміні або навіть заміні на інші. Уміння критично мислити забезпечує науково-технічний і суспільний прогрес та є запорукою демократії, а освіта відіграє в його розвитку першорядну роль. Критичне мислення забезпечує самостійні та відповідальні дії, а також характеризується самовдосконаленням.

Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні та вдосконаленні культури мислення здобувачів шляхом засвоєння ними основних знань з логіки та вироблення навичок доказового, несуперечливого, критичного мислення в процесі застосування набутих знань в практичних ситуаціях, а також створення умов для системного розвитку розумової діяльності та формування критичного типу мислення як такого, що спонукає студента до ефективного навчання шляхом адекватного сприймання, об'єктивного оцінювання та грамотного опрацювання інформації задля отримання необхідних знань, формулювання особистих аргументованих суджень і генерування прогресивних ідей.

Для досягнення мети поставлені такі основні завдання:

визначити сутність критичного мислення підприємця як логічної саморефлексії;

дослідити критичне мислення підприємця як результат формування та розвитку культури мислення;

вивчити закономірності розвитку логічних знань, визначити предмет та метод сучасної логіки, її пізнавальне та практичне значення, зв'язок з іншими науками;

визначити роль логіки як важливого підґрунтя для успішної діяльності в культурно – мистецькій галузі, педагогічній, громадській та політичній діяльності, в науковій роботі;

розкрити закономірності розвитку логічних знань та їх обумовленість суспільними процесами;

показати роль логічної культури у функціонуванні та розвитку інших наук;
сформувати у студентів системи метакогнітивних умінь працювати з інформацією і бути джерелом її творення, взаємодіяти з носіями інформації;

сформувати у студентів досвід системного мислення підприємця;
ознайомити з технологіями критичного мислення підприємця;
застосувати набутих теоретичних знань у конкретних видах практичної діяльності.

Здобувачі повинні знати:

сутність понять «системне мислення», «лінійна логіка», «нелінійне мислення», «імпліцитне мислення», «експліцитне мислення», «інтуїтивне мислення»;

пізнавальні психічні процеси та їх особливості;

основні техніки критичного, креативного, конструктивного мислення;
загальну парадигму нелінійного мислення підприємця;

характерні ознаки наявності та відсутності розвиненого критичного мислення у підприємця;

особливості розвитку критичного та креативного мислення підприємця;

ціннісні, мотиваційні, функціональні, цільові техніки фіксування пріоритетів у процедурі мисленнєвої дії.

вміти:

застосовувати знання про техніку критичного мислення до професійно-соціально- та особистісно орієнтованих ситуацій;

розвивати власні метакогнітивні вміння;

зіставляти переваги критичного та некритичного мислення у ситуаціях різної спрямованості з врахуванням її мотиваційно-емоційного фону;

розвивати власний досвід нелінійного мислення, аналітичні і прогностичні вміння; вміння складати логіко-понятійні структури;

аналізувати когнітивні матриці та когнітивні процедури у виконанні людей різного віку і рівня розвитку;

використовувати знання про техніки мислення для виконання навчально-професійних завдань;

доводити, добирати прийнятні, відповідні та несуперечливі аргументи, знаходити контраргументи, спростовувати;

обґрунтовувати свою думку і помічати факти, що суперечать власній думці;

співвідносити факт з певною системою цінностей, визначати альтернативу;

усвідомлювати обмеження власного мислення, використовувати для аналізу реальних чи штучних систем різні критерії та контексти.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є критичне мислення підприємця, що базується на ґрунті цінностей, усвідомленості, самостійності, рефлексивності, цілеспрямованості, контрольованості, самоорганізованості когнітивних дій.

Предметом є цілеспрямованість, системність і комплексність процедури мисленнєвої дії, як основи людської поведінки і діяльності.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
PH5	ЗК6
	СК5
PH12	ЗК8
	СК2
PH13	ЗК7
	СК3
PH18	СК8

де, ЗК6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК7. Здатність працювати в команді.

ЗК8. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

СК2. Здатність обирати та використовувати відповідні методи, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення, функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур .

СК3. Здатність здійснювати діяльність у взаємодії суб'єктів ринкових відносин.

СК5. Здатність визначати та оцінювати характеристики товарів і послуг в підприємницькій, торговельній, біржовій діяльності.

СК8. Здатність застосовувати основи обліку та оподаткування в підприємницькій, торговельній, біржовій діяльності.

PH5. Організувати пошук, самостійний відбір, якісну обробку інформації з різних джерел для формування банків даних у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

PH12. Володіти методами та інструментарієм для обґрунтування управлінських рішень щодо створення й функціонування підприємницьких, торговельних і біржових структур.

PH13. Використовувати знання форм взаємодії суб'єктів ринкових відносин для забезпечення діяльності підприємницьких, торговельних та біржових структур.

PH18. Знати основи обліку та оподаткування в підприємницькій, торговельній і біржовій діяльності.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Предметна сфера розвитку критичного мислення підприємця.

Тема 1. Предмет логіки.

1.1. Визначення логіки як науки. Поняття критичного мислення.

1.2. Критичне мислення і основні формально-логічні закони.

Засади критичного мислення підприємця. Переваги людини, яка мислить критично. Історія становлення поняття критичного мислення.

Індуктивні й дедуктивні судження. Лінійне впорядкування. Умовні судження. Комбінаторне розмірковування. Ймовірнісне розмірковування.

Тема 2. Формалізація як метод логіки.

2.1. Поняття формалізації.

2.2. Структура формалізованої мови.

Будова мозку. Робота мозку. Потенціал мозку. Типи мислення. Установка на критичне мислення підприємця. Впорядкування процесу мислення. Спостереження за ходом мислення підприємця.

Тема 3. Історичний характер логіки як науки.

3.1. Логіка стародавньої Індії.

3.2. Логічне вчення Аристотеля.

3.3. Особливості схоластичної логіки.

3.4. Новаторські ідеї логіки Ф. Бекона.

3.5. Сучасна логіка – другий етап у розвитку логіки як науки.

Змістовий модуль 2. Критичне мислення підприємця

Тема 4. Критичне мислення підприємця та логічні операції над поняттями.

4.1. Логічна структура поняття. Види понять.

4.2. Логічні відношення між поняттями.

4.3. Обмеження та узагальнення та правила поділу поняття.

Поняття аналізу. Поділ процесу на прості дії. Аналіз об'єктів з різних концептуальних поглядів. Поняття синтезу. Способи синтезування.

Тема 5. Критичне мислення підприємця і логічні характеристики судження.

5.1. Логічна структура судження. Види суджень.

5.2. Класифікація категоричних суджень. Логічні відношення між категоричними та вкладними судженнями.

Види інформації. Шляхи надходження інформації. Оцінка достовірності, значимості та актуальності інформації. Опрацювання інформації. Факти і думки.

Тема 6. Критичне мислення підприємця та теорія умовиводу.

6.1. Загальна характеристика умовиводу. Умовиводи логіки суджень.

6.2. Категоричний силізм. Недедуктивні умовиводи. Індуктивні умовиводи.

Метафори та аналогія. Невизначеність та двозначність. Ефективне спілкування. Мистецтво переконувати. Дискусія. Дебати.

Тема 7. Аргументація.

7.1. Визначення аргументації. Співвідношення аргументації та логічного обґрунтування знання.

7.2. Спростування та його види.

7.3. Види аргументації. Раціональна та нераціональна суперечка.

Види аргументів. Спростування та контраргументація. Маніпуляції. Захист від маніпуляцій. Сутність емоцій. Емоційний інтелект. Раціональне та нераціональне мислення. Вплив емоцій на критичне мислення.

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) та / або лабораторних занять / завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Практичне заняття. Завдання 1.	Ознайомлення з предметом логіки, законами і формами, прийомами і операціями мислення, за допомогою яких людина пізнає навколишній світ. Перше практичне заняття має надихати і мотивувати вивчати дисципліну.
Тема 2. Практичне заняття. Завдання 2.	Провести тестування на тему 1) метод логіки, який полягає в застосуванні формалізованої мови до вивчення предмета логіки; 2) процес кодування засобами формально-логічної теорії фрагментів наукових теорій чи самих теорій; 3) відображення понять логічної семантики в поняттях логічного синтаксису (напр., семантичне відношення логічного слідування виражають через синтаксичне відношення). Проаналізувати прогрес у сучасній науці, особливо в логіці, пов'язаний із застосуванням формалізованої мови. Використання її у процесі дослідницької і практичної діяльності має низку переваг. Відповісти на запитання за методичними рекомендаціями http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27466/1/2022-Литвиненко%20АО.pdf
Тема 3. Практичне заняття.	Провести попереднє дослідження щодо Греції та Індії. Логіка стародавніх греків, зокрема Аристотеля, була поширена у

Назва теми та / або завдання	Зміст
Завдання 3.	<p>Західній і Східній Європі, а згодом і на Близькому Сході. Індійська ж логіка була розповсюджена у Китаї, Японії, Тибеті, Монголії, Індонезії та на Цейлоні.</p> <p>Необхідно презентувати основні періоди її розвитку.</p> <p>Відповісти на запитання за методичними рекомендаціями http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27466/1/2022-Литвиненко%20АО.pdf</p>
<p>Тема 4. Практичне заняття.</p> <p>Завдання 4.</p>	<p>Засвоїти основні положення із визначення критичного мислення підприємця та логічні операції над поняттями.</p> <p>Критичне мислення – це вагомий чинник існування та формування демократичного суспільства, оскільки в демократичному суспільстві на перше місце виходить здібність і готовність оцінювати ситуацію критично. Оскільки цивілізований спір – природній спосіб відносин двох або більше вільних особистостей щодо питань із сфери перетину їхніх інтересів, остільки критичне мислення виявляється необхідною умовою досягнення успіху у вільному демократичному суспільстві.</p> <p>Відповісти на запитання за методичними рекомендаціями http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27466/1/2022-Литвиненко%20АО.pdf</p>
<p>Тема 5. Практичне заняття.</p> <p>Завдання 5.</p>	<p>1. Підберіть пряме та непряме обґрунтування тез:</p> <p>а) підсудний вчинив злочин випадково;</p> <p>б) сьогодні не вихідний день;</p> <p>в) кількість риби в Дніпрі зменшується.</p> <p>2. Наведіть приклад тези та здійсніть:</p> <p>а) дедуктивне доведення;</p> <p>б) індуктивне доведення;</p> <p>в) апагогічне доведення.</p> <p>3. Які види доведень розглядає Аристотель? Укажіть сферу їхнього використання: «Існує чотири види доводів – повчальні, діалектичні, допитливі й евристичні. Повчальні ґрунтуються на власних началах відповідної науки, а не зі здогадок опонента (адже той, хто навчається, має довіряти). Діалектичні – ті, котрі рухаються від правдоподібного до одного з членів протиріччя. Допитливі – ті, що будуються від положень, які опонент вважає правильними. Евристичні – ті, що походять від здогадок, які лише здаються правдоподібними, але насправді такими не є».</p> <p>4. Чи обґрунтована думка в анекдотах?</p> <p>а. Найкращий спосіб позбутися зайвих кілограмів – залишити їх на тарілці!</p> <p>б. Лінь у молодості – це здоров'я в старості.</p> <p>в. Будь ввічливий з кожним. Ніколи невідомо, хто потрапить на лаву присяжних.</p> <p>5. На острові живуть два племені: правдолюби та брехуни. Правдолюби завжди говорять правду, брехуни – завжди неправду. Турист підійшов до роздоріжжя, намагаючись вибрати ту дорогу, яка веде до населеного пункту. Назустріч йому йшов туземець, але було невідомо, з якого він племені. Тоді турист запитав чоловіка: «Чи рівносильні одночасно</p>

Назва теми та / або завдання	Зміст
	твердження: «Ви з племені правдолюбів» і «Права дорога веде в населений пункт»? Покажіть, як із відповіді туземця, турист визначив правильний шлях.
Тема 6. Практичне заняття. Завдання 6.	<p>Мета – вивчення умовиводу як форми абстрактного мислення. Розглядаються типи умовиводів, їхня структура, особливості та пізнавальний потенціал. Аналізуються види причинно-наслідкових зав'язків і схеми побудови правильних міркувань. Назвіть елементи логічної структури умовиводу та встановіть його вид: «На померлому не виявилось ран, але по жаху, що застиг на його обличчі, я переконався, що він передбачав свою долю. У людей, що раптово померли від розриву серця або від іншої хвороби, не буває жаху на обличчі».</p> <p>Відповісти на ситуаційні завдання за методичними рекомендаціями</p> <p>http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27466/1/2022-Литвиненко%20АО.pdf</p>
Тема 7. Практичне заняття. Завдання 7.	<p>Мета – вивчення логічних основ теорії аргументації та видів суперечок, опанування психологічних, риторичних і логічних прийомів і методів ведення спору.</p> <p>Відповісти на запитання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Як ви розумієте поняття «аргументація»? 2. Чи завжди аргументація може бути тільки логічною? 3. Чому поняття "аргументація" і "доведення" не є тотожними? 4. Чим відрізняються доведення в логіці та доведення чогось у безпосередньому житті людини? 5. Яка структура логічного доведення? 6. Що може бути аргументами в доведенні? 7. Які аргументи, на вашу думку, є найбільш вагомими в тому чи іншому виді доведення? 8. Наведіть приклад «доведення від супротивного». 9. Які твердження, на вашу думку, не підкоряються логічному доведенню? Чи можуть вони бути доведені іншим, нелогічним шляхом? 10. Які правила коректної суперечки ви би визначили як основні? 11. Які прийоми суперечки є, на вашу думку, абсолютно неприйнятними? 12. Чи варто в процесі суперечки удаватися до логічних і психологічних хитрощів? Якщо так, то в якій ситуації? 13. Назвіть основні деонтичні модальності. <p><i>Підготувати реферат або повідомлення з теми:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Логіка і мистецтво полеміки. 2. Логіка та елементи риторики в усному діловому спілкуванні. 3. Логічна культура ведення дискусії в практичній діяльності економіста. 4. Види публічних виступів та поради промовцям. 5. Поняття про критику. Спростування як окремий вид критики.

Назва теми та / або завдання	Зміст
	Завдання за методичними рекомендаціями http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27466/1/2022-Литвиненко%20АО.pdf

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3
Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
Тема 1. Предмет логіки; Тема 2. Формалізація як метод логіки; Тема 3. Історичний характер логіки як науки; Тема 4. Критичне мислення підприємця та логічні операції над поняттями; Тема 5. Критичне мислення підприємця і логічні характеристики судження; Тема 6. Критичне мислення підприємця та теорія умовиводу; Тема 7. Аргументація.	Вивчення лекційного матеріалу з критичного мислення підприємця.
Тема 1. Предмет логіки; Тема 2. Формалізація як метод логіки; Тема 3. Історичний характер логіки як науки; Тема 4. Критичне мислення підприємця та логічні операції над поняттями; Тема 5. Критичне мислення підприємця і логічні характеристики судження; Тема 6. Критичне мислення підприємця та теорія умовиводу; Тема 7. Аргументація.	Підготовка до практичних занять
Тема 7. Аргументація.	Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань, за методичними рекомендаціями http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27466/1/2022-Литвиненко%20АО.pdf
Тема 1. Предмет логіки; Тема 2. Формалізація як метод логіки; Тема 3. Історичний характер логіки як науки; Тема 4. Критичне мислення підприємця та логічні операції над поняттями; Тема 5. Критичне мислення підприємця і логічні характеристики судження; Тема 6. Критичне мислення підприємця та теорія умовиводу;	Написання контрольної роботи

Назва теми	Зміст
Тема 7. Аргументація.	
Тема 1. Предмет логіки; Тема 2. Формалізація як метод логіки; Тема 3. Історичний характер логіки як науки; Тема 4. Критичне мислення підприємця та логічні операції над поняттями; Тема 5. Критичне мислення підприємця і логічні характеристики судження; Тема 6. Критичне мислення підприємця та теорія умовиводу; Тема 7. Аргументація.	Підготовка до заліку

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та / або лабораторних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У ході викладання навчальної дисципліни «Критичне мислення та аналітичне забезпечення підприємницької діяльності» передбачено застосування активних й інтерактивних навчальних технологій, серед яких використовуються різні методи, спрямовані на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, а саме: у темах «Предмет логіки», «Формалізація як метод логіки» – проблемні лекції; у темах «Історичний характер логіки як науки» – лекції-дискусії; у темах «Критичне мислення підприємця та логічні операції над поняттями», «Критичне мислення підприємця і логічні характеристики судження», «Критичне мислення підприємця та теорія умовиводу», «Аргументація» – словесні лекції, презентація, різноманітні індивідуальні та групові проекти, робота в малих групах, починаючи з першої теми практичного заняття, компетентісно-орієнтоване інтерактивне заняття.

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 2, 3, 4, 7), проблемна лекція (Тема 1, 5), лекція-дискусія (Тема 6)).

Наочні (демонстрація (Тема 1 – 7)).

Практичні (практична робота (Тема 1 – 7), індивідуальне навчально-дослідне завдання за методичними рекомендаціями <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27466/1/2022-Литвиненко%20АО.pdf> (Тема 1 – 7)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається: сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: практичні завдання (5 балів), дві письмові контрольні роботи (по 10 балів), самостійне індивідуальне навчально-дослідне завдання оцінюється у 35 балів, практикум за темою 6 (10 балів).

Семестровий контроль: Залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник / Л. Й. Гуменюк // Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів, 2015. – 563 с.
2. Конверський А. Є. Критичне мислення: Підручник для студентів навчальних закладів вищої освіти усіх спеціальностей / А. Є. Конверський. – Київ : Центр учб. літ., 2020. – 344 с.
3. Paul R. Critical thinking Handbook. How to Prepare Students for a Rapidly Changing World / R. Paul, A. J. Binker. – Tomales: Foundation for Critical thinking, 2020. – 572 p.
4. Yaresko K. Social Communications in Dusiness Environment : Scientific monograph / K. Yaresko, V. Chekshturina, O. Prosiyanik et al. – Warsaw-Józefów : Alcide De Gasperi University of Euroregional Economy in Józefów, 2022. – 295 p. – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27319/1/SOCIAL%20COMMUNICATIONS%20IN%20BUSINESS%20ENVIRONMENT.pdf>

Додаткова

5. Lytvynenko A. O. Technologies developing critical thinking modern entrepreneur / A. O. Lytvynenko // Держава та регіони. Серія: Економіка та

